

Промисловий комплекс Кіровоградської області: стан і перспективи розвитку

У статті досліджені тенденції та проблеми, що простежуються в розвитку промислового комплексу Кіровоградщини. Визначені стратегічні цілі, завдання та заходи їх реалізації у перспективі до 2015 р., очікувані результати та ризики, які можуть перешкодити реалізації прогнозних напрямів розвитку промислового комплексу.

промисловий комплекс, проблеми, перспективи розвитку

За рівнем розвитку промисловості область знаходиться на одному з останніх місць в Україні після Чернівецької (0,4%), Тернопільської (0,6%), Закарпатської (0,7%). В області, що займає 4,1% території України і проживає 2,3% наявного населення, виробляється 0,8% промислової продукції та 1,1% товарів народного господарства, що в розрахунку на душу населення становить відповідно 37 і 47,5% від України. Але в структурі валової доданої вартості області промисловий комплекс має досить питому вагу – 18,5%.

Основу промислового комплексу становить продукція обробної промисловості – 77,6%, 13,6% припадає на виробництво і розподілення електроенергії газу та води і 8,9% – на добувну промисловість. Галузями спеціалізації є харчова промисловість і перероблення сільськогосподарської продукції; машинобудівна, ремонт і монтаж машин та устаткування; виробництво інших неметалевих виробів. Їх частка становить відповідно: 36,1, 24,7 3,7% від загального обсягу промислової продукції (рис. 1).

Як і вся економіка країни, промисловість області в 90-ті роки вже минулого століття зазнала великих втрат: у 2003 р. обсяг промислової продукції становив 56% від рівня 1990 р. При цьому найбільш постраждали такі галузі як машинобудування, легка та металургійна (кольорова), промисловість будівельних матеріалів.

Протягом останніх років (з 2000 р.) промисловість розвивається стабільно досить високими темпами. За нашими розрахунками, в середньому за 5 років (2001-2005 рр.) обсяг промислової продукції збільшиться більш ніж у 2 рази при середньорічному темпі приросту 15,7%. Найбільш високі темпи розвитку мають такі галузі, як легка, харчова, машинобудування, нестабільні – металургія та оброблення металу, виробництво і розподілення електроенергії, газу та води, видобування енергетичних матеріалів тощо (рис. 2).

До *важливих проблем*, що існують в промисловості області, слід віднести:

1. Неефективна *фінансова діяльність* промислових підприємств. Так, в області налічується біля 500 підприємств (без малих), з них 38,1% *збиткових* (у 2000 р. – 48,9%). В цілому промисловість протягом 4-х років (2000-2003 рр.) працює збитково: рентабельність операційної діяльності промислових підприємств у 2003 р. становила мінус 3% (у 2000 р. – 5,2%). Збитково працюють цілі галузі, у тому числі легка, добувна, виробництво і розподілення електроенергії, газу та води тощо. Збитковість галузей обмежує можливість інвестування частини прибутку в основні засоби.

2. Низькі темпи оновлення техніко-технологічної бази. Ступінь зносу основних засобів промислового виробництва сягає 57,5%, у т.ч. добувній промисловості – 56,1%,

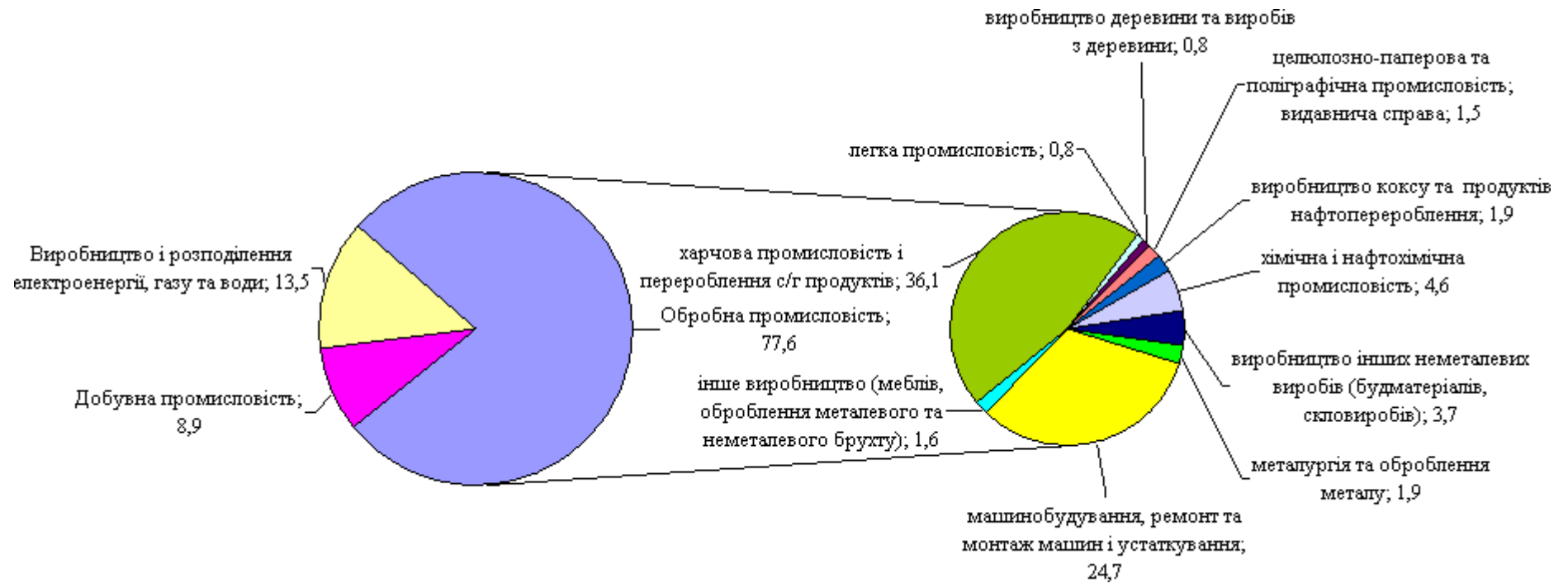

Рисунок 1 - Структура продукції (робіт, послуг) промислового комплексу Кіровоградської області за видами економічної діяльності у 2003 р. у діючих цінах, % *)

*) Складено за даними [1].

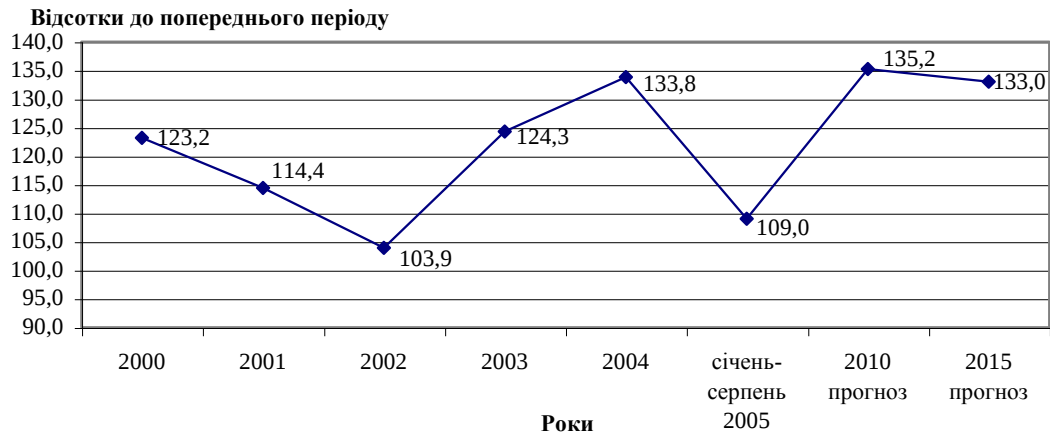

Рисунок 2 - Динаміка виробництва промислової продукції (робіт, послуг) Кіровоградської області за видами економічної діяльності за 2000 – 2015 рр. *)

машинобудуванні, ремонті та монтажі машин і устаткування, а також виробництві і розподіленні електроенергії газу та води – 61,2%. Таке становище потребує їх оновлення та відповідних інвестицій. Але інвестицій недостатньо. У 2003 р. область отримала 232,8 млн. грн., або 1,2% від загального обсягу інвестицій в основний капітал в Україні. Більша частина з них – 57% надходить в обробну промисловість (харчову – 32,7 металургію та оброблення металу – 11,1%), 22,6% припадає на виробництво і розподілення електроенергії, газу та води та 20,4% – добувну промисловість.

3. Постійне скорочення штатних працівників у промисловості. Для порівняння: у 1995 р. чисельність становила 105,6 тис. осіб, у 2000 р. – 70, у 2003 р. – 66,2 тис. осіб. Найбільше скорочення відбулося в машинобудуванні (1995 р. – 42 тис., 2003 р. – 16,8 тис., тобто у 2,5 рази).

4. Створення нових робочих місць з метою скорочення рівня безробіття, яке значно перевищує цей показник по Україні: рівень безробіття 10% (в Україні – 9,1%), зареєстрованого безробіття – 5,5, Україна – 3,6%.

5. Низький рівень інноваційної продукції, нерозвинені ринки технологій, патентів та наукових досліджень для прискореного освоєння і випуску нових видів конкурентоспроможної продукції. Воно й не дивно: за період з 1991 по 2003 рр. чисельність фахівців, які виконують науково-технічні роботи – скоротилася в 9 разів, організацій (підприємств), що виконують науково-технічні роботи майже вдвічі. Науково-технічні роботи практично припинили самостійні науково-дослідні та конструкторські підрозділи промислових підприємств. Якщо ще у 2000 р. виконано 55 розробок виробів техніки, то у 2001 р. – 13, у 2002 р. – 10. Освоєно виробництво інноваційних видів машин, устаткування і приладів у 2003 р. – 14, 2004 – 13 найменувань, та тільки 4 підприємства реалізували інноваційну продукцію за межами України. Область втрачає свій науково-технічний потенціал, який до того ж використовується недостатньо.

До потенційних *місцевих переваг* відноситься: наявність власних природних ресурсів для розвитку окремих галузей промисловості: добувної (буре вугілля, уранові руди, окремі види сировини для кольорової промисловості), обробної – харчової, виробництва будівельних матеріалів тощо; створений науково-технічний і виробничий потенціал, спроможність виробничих підприємств виготовляти продукцію кінцевого споживання,

*) Складено за даними [1, с. 109; 2, с. 12; 3, с. 8].

Стратегічною метою розвитку промисловості області на перспективу до 2015 р. є: створення сучасного промислово-технічного комплексу, який би забезпечував внутрішні потреби країни, регіону, конкурентоспроможний експорт в продукції, що визначає спеціалізацію регіону; збільшення обсягів наукоємної продукції як основи для інноваційного розвитку економіки, перехід до ресурсозберігаючої та екологічно безпечної моделі розвитку.

Серед першочергових *завдань*, спрямованих на подальший розвиток та відродження промислового виробництва, слід виділити:

- стимулювання оновлення основних засобів виробництва, модернізації підприємств та їх технічного переоснащення із запровадженням енерго- та ресурсозберігаючих технологій; впровадження сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій; поступове згортання екологічно шкідливих виробництв;

- визначення шляхів залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, розроблення умов і систем надання місцевих переваг вітчизняним та іноземним інвесторам, які здійснюють капіталовкладення в найбільш пріоритетні проекти;

- забезпечення державної підтримки інвестицій в конкретні проекти і заходи структурної перебудови, підвищення продуктивності праці та максимально ефективного використання ресурсів;

- налагодження прямих зв'язків між державними, самоврядними та окремими господарюючими суб'єктами щодо впровадження новітніх механізмів, здатних забезпечити підвищення конкурентоспроможності товарів місцевого виробництва;

- забезпечення сприятливих умов для подальшого функціонування малого підприємництва за допомогою фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки, залучення широких верств населення до підприємницької діяльності з метою створення нових робочих місць;

- диверсифікація виробничих потужностей підприємств (хімічних, машинобудівних, будівельних матеріалів) в напрямі освоєння нових видів та поколінь техніки з розширенням типу, підвищенням наукоємності та інтелектуального змісту; нових видів товарів широкого вжитку, що користуються попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- здійснення фінансового оздоровлення підприємств, підвищення їх інвестиційної привабливості;

- формування галузевої структури промислового виробництва, пристосованої перш за все до попиту внутрішнього ринку, реальних потреб населення та умов ефективної конкуренції.

Заходи щодо реалізації стратегічної мети і завдань розвитку промислового комплексу:

- удосконалення існуючої структури управління промисловістю з метою підвищення ефективності управління промисловим комплексом;

- забезпечення прискореного інноваційного розвитку промисловості області;

- запровадження системи не тільки економічного впливу, а й важелів адміністративно-планового управління політикою інноваційного розвитку щодо підприємств і організацій державної та комунальної власності, а також тих, що передані до сфери управління місцевої адміністрації;

- цільова підтримка промислових підприємств, що виробляють товари народного споживання та високотехнологічну конкурентоспроможну продукцію (у т. ч. на основі створення спільних підприємств), яка має попит і є імпортозамінною для регіону;

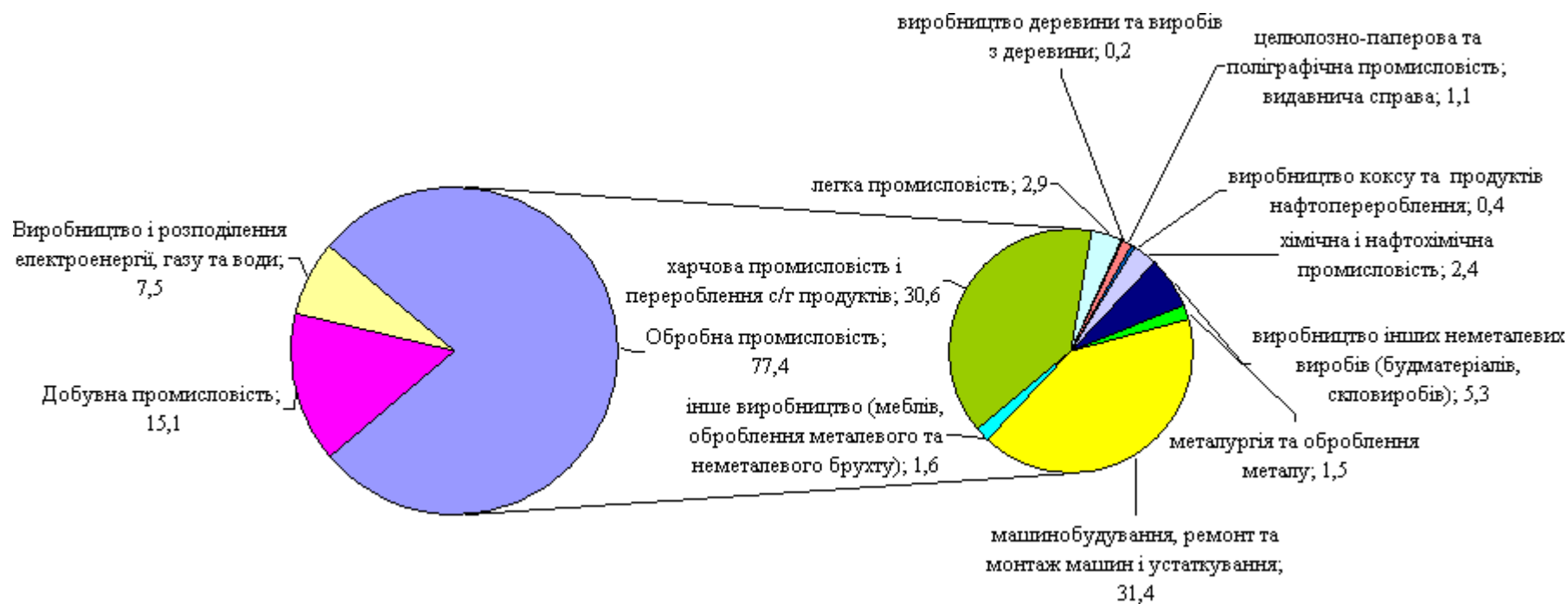

Рисунок 3 - Структура продукції (робіт, послуг) промислового комплексу Кіровоградської області за видами економічної діяльності у 2015 р. у цінах 2000 р., % *)

*) Прогноз автора

- створення міською владою умов для розвитку промисловості на інноваційній основі.

Очікувані результати. За прогностичними розрахунками, обсяги промислової продукції (робіт, послуг) у 2015 р. порівняно з 2000 р. (тобто за 15 років) зростуть у 2,6-3,2 рази при середньорічних темпах зростання 6,0-8,1%. Найбільш високі темпи очікуються у період 2001-2005 рр. У прогностичному періоді 2006-2010, та 2011-2015 рр. темпи розвитку знижуються і становитимуть 4,5-6,2% щорічно. Випереджаючими темпами передбачається розвиток видобувної промисловості (неенергетичні матеріали), легкої промисловості, машинобудівної та виробництва інших неметалевих виробів. Натомість найбільш повільні темпи розвитку очікуються у виробництві і розподіленні електроенергії, газу та води, і в металургії та обробленні металу. Відповідно відбудуться зміни у галузевій структурі: майже вдвічі зросте частка продукції добувної промисловості (з 7,6% у 2000 р. до 15,0% у 2015 р.), обробної промисловості – з 70,0% до 76,0%, та зменшення частки виробництва і розподілення електроенергії, газу та води (з 22,5% до 9,0%). В обробній промисловості простежується тенденція зростання майже вдвічі частки продукції машинобудування та легкої промисловості (рис. 3).

Таким чином, пріоритетними галузями в перспективі залишаються харчова промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів; машинобудування, ремонт і монтаж машин та устаткування, легка та виробництво інших неметалевих виробів. Вони орієнтовані на задоволення потреб як зовнішнього, так і внутрішнього ринку, інвестиційної привабливості виробничого та екологічно безпечного розвитку промисловості області.

Слід зауважити, що реальне зростання промислового потенціалу області можливе лише за умови модернізації виробничого потенціалу, залучення високотехнологічних наукоємних та екологічно безпечних виробництв, зниження енерго- та матеріаломісткості продукції та підвищення її конкурентноздатності.

До **ризиків**, які можуть перешкодити реалізації прогностичних напрямів розвитку промисловості, слід віднести: непослідовність у здійсненні політичних і економічних реформ у державі; обмеження коштів на створення і впровадження інновацій; несвоєчасність підготовки і прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, спрямованих на створення правових й інституційних передумов інноваційної моделі розвитку економіки; невиконання завдань фінансування програм розвитку регіонів з державного і місцевого бюджетів тощо.

Список літератури

1. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2003 рік / Головне управління статистики у Кіровоградській області. – Кіровоград, 2004. – 537 с.
2. Статистичний бюлетень про основні показники роботи промисловості України за січень-грудень 2004 р. / Держкомстат України. – К., 2005. – 124 с.
3. Статистичний бюлетень про основні показники роботи промисловості України за січень-серпень 2005 р. / Держкомстат України. – К., 2005. – 123 с.

В статье на основе анализа тенденций и проблем, которые сложились в развитии промышленного комплекса Кировоградской области, определены стратегические цели, задачи и мероприятия по их реализации в перспективе до 2015 г., ожидаемые результаты и возможные риски на пути реализации прогнозных направлений развития промышленного комплекса.

In the article based on analysis of tendencies and vital issues which are existing in the development of the industrial complex of Kirovograd region, determined the strategic goals, tasks and arrangements, for their achievements, in prospects till 2015, defined results and possible risks on the way of development of the industrial complex.